

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2021-71-2>
УДК 339.9:338.46

Грабар М.В.

кандидат економічних наук, доцент кафедри туризму,
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»

Кашка М.Ю.

кандидат історичних наук, доцент кафедри туризму,
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»

Hrabar Maryna, Kashka Mariya
Uzhhorod National University

АЮРВЕДА ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ

AYURVEDA AS A PROSPECTIVE DIRECTION OF HEALTH TOURISM DEVELOPMENT

Статтю присвячено теоретико-аналітичному огляду ринку аюрведичних послуг. Установлено, що лікувально-оздоровчий туризм набуває дедалі більшого розвитку та популярності. З'ясовано, що перспективним напрямом лікувально-оздоровчого туризму є аюрведа, що за своєю сутністю є давньоіндійською медициною. Ринок аюрведи поділено на дві групи: виробництво продукції та послуги. Розглянуто аналітичні показники кількості аюрведичних курортів по округах штату Керала. Наведено динаміку туристичних потоків Керали. Установлено, що просування Керали на міжнародному ринку здійснюється державною корпорацією з розвитку туризму. Ефективність управління підтверджується перемогою в номінації «Найкраща лікувальна дестинація Індії». Сформовано чинники зростання ринку аюрведичної продукції та аюрведичних послуг.

Ключові слова: лікувально-оздоровчий туризм, аюрведа, Керала, здоров'я, чинники.

Статья посвящена теоретико-аналитическому обзору рынка аюрведических услуг. Установлено, что туризм с целью лечения и оздоровления приобретает все большее развитие и популярность. Выяснено, что перспективным направлением лечебно-оздоровительного туризма является аюрведа, что по своей сути является древнеиндийской медициной. Рынок аюрведы разделен на две группы: производство продукции и услуги. Рассмотрены аналитические показатели количества аюрведических курортов по округам штата Керала. Приведена динамика туристических потоков Кералы. Установлено, что продвижение Кералы на международном рынке осуществляется государственной корпорацией по развитию туризма. Эффективность управления подтверждается победой в номинации «Лучшая лечебная дестинация Индии». Сформированы факторы роста рынка аюрведической продукции и аюрведических услуг.

Ключевые слова: лечебно-оздоровительный туризм, аюрведа, Керала, здоровье, факторы.

People are becoming increasingly aware of the importance of a healthy lifestyle and are taking preventive measures to maintain and improve their health. They are becoming more familiar with alternative wellness treatments. This is mainly due to the high availability of information on the Internet about health treatment, as well as many celebrities who advocate for health and promote internal health practices such as meditation, yoga and Ayurveda. Previously, health tourism was mainly associated with older travelers, now the average age of health tourists is declining. For the younger generations, health services can relieve the stress of their busy working lives. An analytical study of information sources and websites of government agencies has divided the Ayurvedic market in India into: production of Ayurvedic products and services. Products include medicines, cosmetics, food. Ayurveda services include hospitals, clinics, wellness centers and resorts. Ayurvedic clinics are organized like hospitals with a special regime and a small degree of freedom. Ayurvedic packages include stress relief, cleansing and rejuvenation, weight loss, anti-aging program. The main factor driving the market of Ayurvedic products is the increasing popularity of natural and organic medicines and their benefits among consumers. The Indian state of Kerala is considered to be the birthplace of Ayurvedic practices. Kerala has a large number of Ayurvedic resorts, hospitals, sanatoriums and hotels. Over the past year, the State Tourism Development Corporation in Kerala has focused on infrastructure development, nature and heritage conservation, new tourism products and quality assurance, promotion in target markets and international, effective use of information technologies. The government has acted as a facilitator and catalyst to encourage private sector investment in tourism infrastructure development. Today, Kerala is a global brand and is considered one of the best destinations. In 2020, Kerala was recognized as the best health center in India according to the leading international travel magazine Outlook Traveler.

Key words: health tourism, Ayurveda, Kerala, health, factors.

Постановка проблеми. Люди дедалі більше усвідомлюють важливість здорового способу життя та вживають профілактичних заходів для підтримання та поліпшення свого здоров'я. Вони стають усе більш знайомими з альтернативними оздоровчими процедурами. Це, головним чином, зумовлено високою доступністю інформації в Інтернеті про оздоровче лікування, а також багатьма знаменитостями, які виступають за оздоровлення та популяризують оздоровчі практики, такі як медитація, йога та аюрведа.

У цьому контексті туристи нині розглядають оздоровчі тури не як розкіш, а як частину пікльвання про своє здоров'я. Наприклад, люди включають йогу та медитацію у своє повсякденне життя, щоб зняти та запобігти стресу. Туристи дедалі частіше сприймають лікувально-оздоровчий відпочинок як засіб для здоров'я, а не як відпочинок просто для задоволення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний стан, специфіку функціонування туристичної інфраструктури, основні тенденції та перспективи розвитку медичного й лікувально-оздоровчого туризму в Україні досліджували В.З. Холявка, Х.С. Лешко, О.М. Мочульська, А.О. Кухтій. Детермінанти медичного та лікувально-оздоровчого spa- та wellness-туризму у світі висвітлювали А.Г. Шульгай, О.А. Ошлянська, В.І. Бондарчук, Ю.В. Завіднюк, І.Б. Чорномидз, Л.І. Добровольська, А.С. Сверстюк [3].

Загалом аналіз сучасних досліджень показав, що тематику аюрведи в контексті розвитку туризму висвітлено надзвичайно мало. На вітчизняних наукових теренах лише Т.І. Іщенко, В.В. Терешкевич [1], С.В. Пиріг, Т.П. Голікова [2] досліджували перспективи впровадження аюрведичних послуг на підприємствах гостинності.

Мета статті полягає у дослідженні аюрведи як перспективного напрямку лікувально-оздоровчого туризму, а також специфіки ринку аюрведи в розрізі послуг та продуктів, механізму державної підтримки і просування. У ході виконання дослідження використано такі методи: аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, системно-структурний аналіз, статистичний аналіз, графічний метод.

Виклад основного матеріалу. Лікувально-оздоровчий туризм є одним із найбільш швидкозростаючих сегментів світового туристичного ринку, головним джерелом якого є Європа. За даними Асоціації медичного туризму, близько 14 млн людей щороку у світі подорожують до інших країн у пошуках медичної допомоги. Світовий ринок медичного туризму в 2019 р. становив 19 млрд дол. США [9].

Лікувально-оздоровчий туризм – це подорожі, пов'язані з прагненням зберегти чи поліпшити фізичне та внутрішнє самопочуття. Він заснований на послабленні та профілактиці хвороб.

Туристи все частіше прагнуть інтегрувати елементи оздоровлення та аюрведи у свої поїздки. Вони вибирають готелі, які пропонують аюрведичні послуги, здорове меню, спа-центри, фітнес-центри та інші оздо-

ровчі заходи. Раніше лікувально-оздоровчий туризм переважно асоціювався зі старшими мандрівниками, то зараз середній вік оздоровчих туристів зменшується. Для молодих поколінь оздоровчі послуги можуть зняти стрес від напруженого робочого життя.

Оскільки суспільство стає все більш залежним від своїх пристроїв, то тимчасова відмова від технологій, так звана «цифрова детоксикація», стає звичним явищем. Спа-центри, «аюрведичні» туристичні програми, круїзи без технологій – ідеальний контент у системі лікувально-оздоровчого туризму.

Аюрведа стала інструментом розвитку та отримання доходів, зайнятості, подолання бідності і сталого людського розвитку Індії. Даний напрям приносить 6,23% до національного ВВП та 8,78% від загального обсягу працевлаштування в Індії [10].

Аналітичне дослідження інформаційних джерел [4; 5] та сайтів державних структур [6; 8; 10] дало змогу поділити ринок аюрведи в Індії на виробництво аюрведичної продукції та послуги. Продукція включає медичні препарати, косметичні засоби, харчові продукти. До послуг аюрведи належать лікарні, клініки, оздоровчі центри, готелі, курорти. Розглянемо детальніше зазначені напрями.

Вартість експорту аюрведичної продукції Індії у 2019 р. становила 446 млн дол. США. У 2015–2018 рр. постійно зростало значення цього експорту (рис. 1). Основним чинником, що рухає ринок аюрведичної продукції, є підвищення популярності природних та органічних лікарських засобів та їх переваги серед споживачів. Такі чинники, як зростаюча стурбованість здоров'ям та поінформованість про побічні ефекти західних ліків, ще більше сприяють популярності аюрведичних продуктів. Більше того, каталізуючись на економічному зростанні доходів, витрати на медичну продукцію на душу населення значно збільшилися за останні кілька років, що позитивно впливає на ринок аюрведичної продукції.

Батьківщиною аюрведичних практик вважається індійський штат Керала. Саме у Кералі знаходиться значна кількість аюрведичних курортів, госпіталів, санаторіїв та готелів (рис. 2). Найбільше аюрведичних закладів локалізовано у таких округах: Тіруванантапурам – 188 од., Ідуккі – 172 од., Ваянад – 126 од.

За останні кілька років у Кералі спостерігається стабільне збільшення іноземних туристів. У 2019 р. було зафіксовано найбільший темп зростання прибуттів іноземних туристів – на 93 364 осіб порівняно з 2018 р. (рис. 3). Також до Керали приїжджало багато внутрішніх туристів: у 2014 р. – 11 695 411 осіб, у 2015 р. – 12 465 517, у 2016 р. – 13 172 535, у 2017 р. – 14 673 520, у 2018 р. – 15 604 661, у 2019 р. – 18 384 233 особи. Таку позитивну динаміку, головним чином, можна обґрунтувати через автентичність та першоджерело засобів та компонентів, що їх використовують під час аюрведичних курсів. В аюрведичних практиках широко використовуються різноманітні природні компоненти, переважно рослинні екстракти, відвари та олії, а також мінеральні складники, не виключено, що деякі з ком-

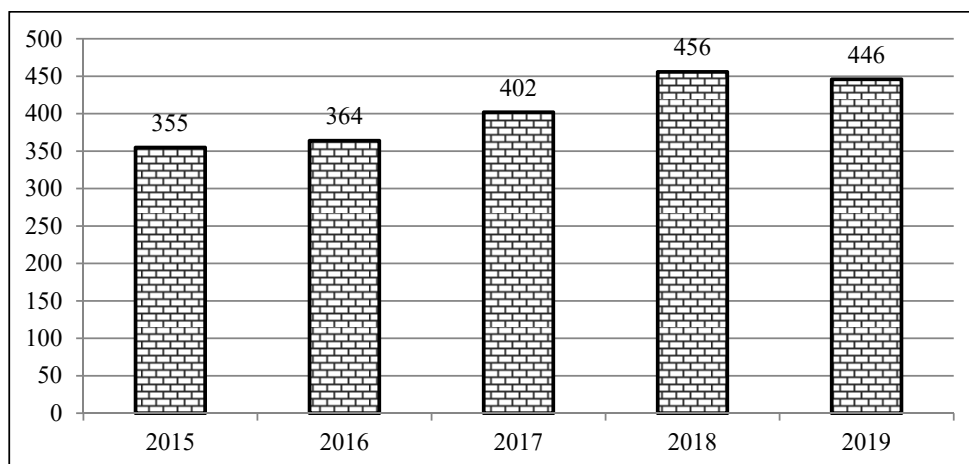

Рис. 1. Експортна вартість аюрведичних продуктів Індії, млн дол. США

Джерело: складено за [5]

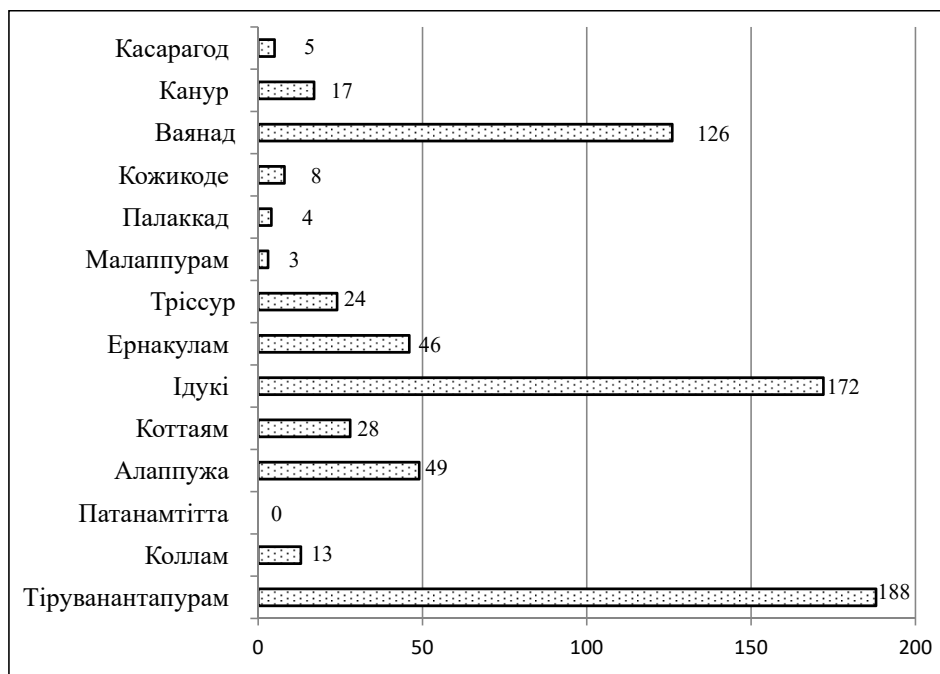

Рис. 2. Кількість аюрведичних курортів по округах Керали, 2018 р.

Джерело: складено за [4]

понентів не переносять консервації, отже, їх неможливо використовувати у віддалених від Керали аюрведичних центрах. Таким чином, туристична цінність аюрведичних послуг Керали підвищується.

Найбільшу кількість вітчизняних туристів привернув Ернакулам (4 582 366), за ним – Тіруванантапурам (3 348 618), Тріссур (2 599 248) та Ідуккі (1 895 422). Ернакулам лідирує за прибуттям іноземних туристів – 44% штату. Найбільше закордонних туристів прибувало до Керали протягом 2018 р. з Великобританії (18,36%), далі йдуть Сполучені Штати Америки (8,8%), Франція (7,95%), Німеччина (6,04%), Саудівська Аравія (4,2%), Оман (3,98%), Мальдіви (3,85), Австралія (3,52%) та ін.

Доцільно виділити такі чинники зростання ринку аюрведичних послуг: підвищення обізнаності щодо ефективності й унікальності аюрведичних турів, підтримка з боку уряду, маркетингові заходи, зростання науково-дослідної діяльності, розчарування алопатією, що має супутні побічні ефекти, та зростаючий сектор електронної комерції. Додатковими чинниками, що підштовхують зростання ринку, є зростання поширеності та захворюваності на хронічні недуги, такі як алергія, кардіологія та ревматичні розлади, мінімальні побічні ефекти, зміна способу життя, зростаюча урбанізація, запуск нових інноваційних продуктів.

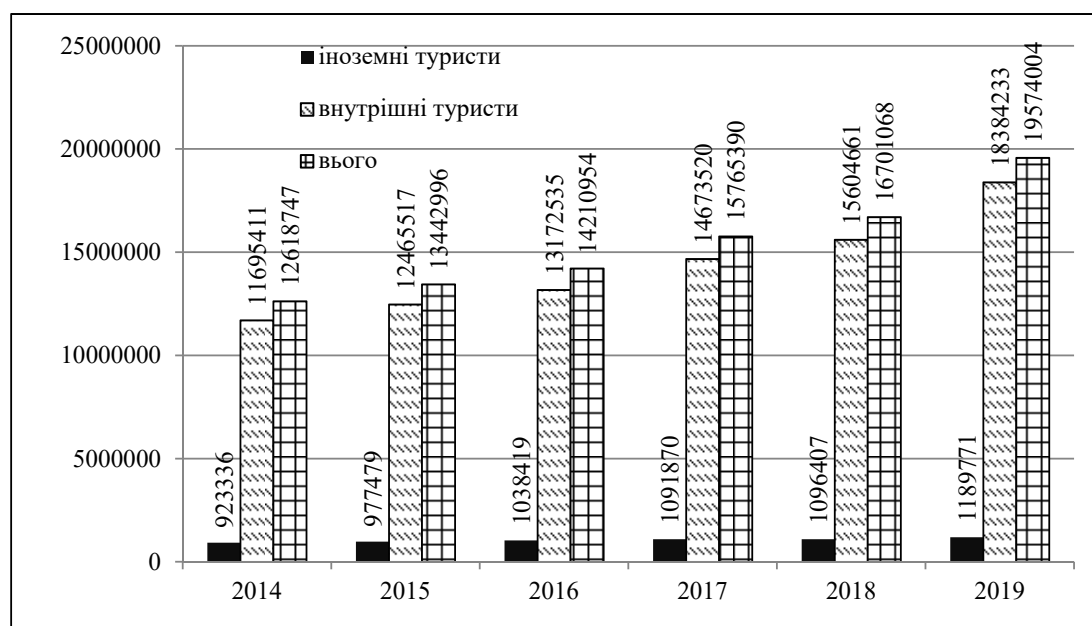

Рис. 3. Динаміка туристичних потоків Керали

Джерело: складено авторами за даними [4; 7]

Кожен курорт Керали – «сам собі» аюрведичний центр, де можна повною мірою пройти цей метод лікування. Валютні надходження від аюрведичних послуг перевищували 12 млрд дол. У середньому іноземці витрачають 2 400 дол. США, а тривалість перебування – 23 дні [6].

У всіх курортних зонах Індії є аюрведичні салони біля готелів. Основний напрям їхньої діяльності – програми очищення й омолодження організму з використанням масажу, лікарських трав і рекомендацій із харчування. Однак необхідно чітко розуміти різницю між аюрведичним лікуванням (у клініці) та просто відпочинком на курорті з наданням деяких аюрведичних процедур (наприклад, олійний масаж).

Аюрведичні клініки – організовані на кшталт лікарні з особливим режимом і невеликим ступенем свободи. Так, наприклад, аюрведичний госпіталь Каларі Ковілаком пропонує автентичну аюрведу з дотриманням усіх старовинних законів цієї стародавньої науки. Лікувальні програми розраховані мінімум на два тижні. Аюрведичні пакети включають позбавлення від стресу, очищення й омолодження, зниження ваги, антивікову програму. Комплексне лікування на двох осіб коливається в межах 10 тис євро за два тижні [8].

Корпорація розвитку туризму в Кералі – урядова установа, яка здійснює та регулює туристичну діяльність індійського штату Керала. Штаб-квартира розташована в Тіруванатхапурамі та має офіси у всіх районах Керали. Агентство також управляє готелями, курортами та будинками відпочинку для туристів у різних ключових місцях у межах штату. Агресивні маркетингові кампанії, розпочаті установою, заклали основу для зростання туристичної галузі. Лінія тегів «Керала – власна країна Бога» активно просувається в

туристичних акціях і стала синонімом держави. Туріндустрія стає впливовою частиною економіки штату [8].

Протягом останнього року державна корпорація з розвитку туризму в Кералі зосередила увагу на розвитку інфраструктури, збереженні природи та спадщини, нових туристичних продуктах та забезпеченні їх якості, просуванні на цільових ринках, як внутрішніх, так і міжнародних, ефективному використанні інформаційних технологій. Уряд виступав як фасилітатор та каталізатор заохочення інвестицій приватного сектору для розвитку туристичної інфраструктури.

Сьогодні Керала є світовим брендом і вважається одним із найкращих напрямків відпочинку. У 2020 р. Керала визнана найкращим оздоровчим центром Індії за версією провідного міжнародного туристичного журналу Outlook Traveler [6].

Близько 75% лікарень, диспансерів та аюрведичних клінік знаходяться у приватному секторі. Для забезпечення якості деякі лікарні пройшли добровільну акредитацію від Національної ради з акредитації лікарень та медичних працівників. Більшість акредитованих лікарень знаходиться в Карнатаці та Кералі. В Індії близько 150 тис оздоровчих центрів, які пропонують різні напрями аюрведичного лікування, але лише 10% із них можуть відповідати стандартам якості.

Міністерство туризму Індії сформувало механізм акредитації оздоровчих центрів. Це добровільна програма, що надає акредитованим центрам «Знак майстерності». У перспективі очікується, що акредитація надасть упевненості туристам та місцевим жителям, що центри надають послуги відповідно до світових стандартів [10].

Висновки. У результаті проведеного дослідження необхідно підсумувати, що туристи прагнуть не від-

ставати від здорового способу життя та відпочинку, надаючи перевагу аюрведичним турам. Підтвердженням зростаючої популярності даного туристичного напрямку є наведені статистичні дані індійського штату Керала – батьківщини аюрведичних практик. Відповідно, саме у Кералі знаходиться значна кількість аюрведичних госпіталів, санаторіїв та готелів. За останні кілька років у Кералі спостерігалось зростання туристичних

потоків, як внутрішніх, так і міжнародних. Установлено, що суспільний інтерес до комплементарної та альтернативної медицини пов'язаний, головним чином, із посиленням побічних ефектів від синтетичних препаратів. Штат як лікувально-оздоровчу дестинацію активно просуває департамент туризму Керали. Для підвищення якості послуг міністерство туризму Індії розробило програму акредитації оздоровчих центрів.

Список літератури:

1. Іщенко Т.І., Терешкевич В.В. Актуальність упровадження аюрведичних послуг на підприємствах гостинності. *Інтернаука*. 2018. № 3. С. 16–19.
2. Пиріг С.В., Голікова Т.П. Перспективи застосування аюрведи у вітчизняній індустрії гостинності. *Молодий вчений*. 2017. № 2. С. 303–306.
3. Сучасні тенденції, детермінанти та перспективи розвитку медичного та лікувально-оздоровчого spa- та wellness-туризму в світі / О.М. Мочульська та ін. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2019. № 3(81). С. 56–61.
4. Annual Report on Tourism Statistics (2012–2018). Department of Tourism, Government of India. 2013. P. 129.
5. Export value of ayurvedic and herbal products from India from FY 2015 to FY 2019. URL: <https://www.statista.com/statistics/652418/export-value-of-ayurvedic-and-herbal-products-india/> (дата звернення: 02.01.2021).
6. Department of Tourism Kerala. URL: <https://www.keralatourism.org/governmental-affairs/> (дата звернення: 10.01.2021).
7. Kerala. Highest growth in tourist arrivals in 24 years. URL: <https://www.thehindu.com/news/national/kerala/highest-growth-in-tourist-arrivals-in-24-years/article> (дата звернення: 11.01.2021).
8. Kerala Tourism Development Corporation. URL: <https://www.tourismpackageskerala.com/Kerala-Tourism-Development-Corporation.html> (дата звернення: 12.01.2021).
9. Medical tourism statistics. URL: <https://hospitalcmq.com/medical-tourism/statistics> (дата звернення: 02.01.2021).
10. Wellness Tourism. Ministry of Tourism. Government of India URL: <https://tourism.gov.in/wellness-tourism> (дата звернення: 22.12.2020).

References:

1. Ishchenko T.I., Tereshkevych V.V. (2018) Aktualnist vprovadzhenia aiurvedychnykh posluh na pidpriemstvakh hostynnosti [Relevance of implementation of ayurvedic services at hospitality enterprises]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal "Internauka"*, no. 3, pp. 16–19.
2. Pyrih S.V., Holikova T.P. (2017) Perspektyvy zastosuvannya aiurvedy u vitchyzniani indusrii hostynnosti [Perspectives of applying of ayurveda in domestic hospitality industry]. *Molodyi vchenyi*, no. 2, pp. 303–363.
3. Mochulska O.M., Shulhai A.H., Oshlianska O.A., Bondarchuk V.I. et. al. (2019) Suchasni tendentsii, determinanty ta perspektyvy rozvytku medychnoho ta likuvalno-ozdorovchoho spa- ta wellness-turyzmu v sviti. [Modern trends, determinants and prospects of development of medical and health-improvement tourism in Ukraine]. *Visnyk sotsialnoi hihieny ta orhanizatsii okhorony zdorovia Ukrainy*, no. 3 (81), pp. 56–61.
4. Annual Report on Tourism Statistics (2012–2018). Department of Tourism, Government of India. 2013. p. 129
5. Export value of ayurvedic and herbal products from India from FY 2015 to FY 2019. Available at: <https://www.statista.com/statistics/652418/export-value-of-ayurvedic-and-herbal-products-india> (accessed 02 January 2021).
6. Department of Tourism Kerala. Available at: <https://www.keralatourism.org/governmental-affairs/> (accessed 10 January 2021).
7. Kerala. Highest growth in tourist arrivals in 24 years. Available at: <https://www.thehindu.com/news/national/kerala/highest-growth-in-tourist-arrivals-in-24-years/article> (accessed 11 January 2021).
8. Kerala Tourism Development Corporation. Available at: <https://www.tourismpackageskerala.com/Kerala-Tourism-Development-Corporation.html> (accessed 12 January 2021).
9. Medical tourism statistics. Available at: <https://hospitalcmq.com/medical-tourism/statistics> (accessed 02 January 2021).
10. Wellness Tourism. Ministry of Tourism. Government of India. Available at: <https://tourism.gov.in/wellness-tourism> (accessed 22 December 2020).